

ד' לשונות של גאולה כנגד ד' חלקי התורה פשט רמז דרוש סוד שהיו בגלות מצרים

בדור המבול ירדה התורה לגלות מצרים

רחש לבי דבר טוב לבאר הענין בזה, על פי הקדמה יקרה מפז ומפנינים מדברות קדשו של ה"מאור עינים" (פרשת שמות), כי מה שסיבב הקב"ה שירדו ישראל לגלות מצרים, הוא כדי שיבררו משם את התורה ששקעה בגלות מצרים, ולכן אחרי שהוציאו את התורה מגלות מצרים, מסר להם הקב"ה את התורה הזאת בהר סיני, והיות שזהו יסוד גדול הפותח לנו שערי אורה בענין גלות מצרים, נעתיק לשון קדשו דיבור דיבור בתוספת ביאור:

"סוד גלות מצרים הוא, כי הדעת היה בגלות שלא ידעו כלל מהבורא ברוך הוא ומתורתו, כי בדור המבול אמרו (איוב כא-טו) מה שדי כי נעבדנו, כי התורה אף שלא ניתנה קודם המבול, מכל מקום היתה גם בזה העולם כי כח הפועל בנפעל, רק שלא ניתנה בלבושין כמו אחר מתן תורה, שנתלבשה בלבושין כמו זה העולם.

היו יחידי סגולה שהיו מקיימין התורה כמו שהיא במרום [בלי התלבשות], מחמת שהיו משיגים אותה במוחין גדולים שהיה להם, עד שהיו משיגים את פנימיותה האמיתית כמו שהיתה מקודם שניתנה [לפני שהתלבשה בלבוש גשמי], כמו מתושלח וחנוך ואדם הראשון שהיו לומדי תורה כנודע".

ביאור דבריו הקדושים על פי מאמר חכמינו ז"ל במדרש (ב"ר א-א) על הפסוק הראשון בתורה (בראשית א-א): "בראשית ברא אלקים" וגו'. "התורה אומרת, אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה... היה הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם, והתורה אמרה בראשית ברא אלקים, ואין ראשית אלא תורה". וכן מבואר בזוהר הקדוש (פרשת תרומה קסא): "זכאין אינון כל אינון דמשתדלי באורייתא, בגין דכד ברא קודשא בריך הוא עלמא אסתכל בה באורייתא וברא עלמא". פירושו: "אשרי כל אלו העוסקים בתורה, לפי שכשברא הקב"ה את העולם, הסתכל בתורה וברא את העולם".

ותירץ כי מה ששקעו ישראל במ"ט שערי טומאה לא היה מפאת שפלות עצמם, אלא מן השמים נסתבב הדבר שישקעו שם בבחינת ירידה לצורך עליה, כדי שבעלותם משם יוציאו עמהם ניצוצי קדושה שנפלו בחטא עין הדעת בתוך הקליפה, והרי זה דומה למלך שיחד עם צבאו פלשו בערמה למבצרם של אויביו, כדי להוציא משם רכוש רב שגזלו ממנו, לכן המתין הקב"ה עד שיכנסו בכל מ"ט שערי טומאה כדי שיוציאו מכולם את ניצוצי הקדושה.

והוסיף ה"אור החיים" לבאר הטעם שלא נכנסו ישראל במצרים גם בשער הנ' של הטומאה לברר משם ניצוצי הקדושה: "וטעם שנסתכנו ישראל במצרים [אם היו עוסקים] בכירור שער הנ', לצד שלא היו בני תורה, מה שאין כן דורות האחרונים, באמצעות תורתם ישיגו ליכנס לשער הנ' ולהוציא בלעז מפיו, ואז ספו תמו בחינת הטומאה".

כלומר הטומאה של שער הנ' היא כל כך גדולה, עד שאי אפשר לשום נברא שנכנס לשם בפועל לצאת משם בשלום לעולם, ועל כך נאמר (משלי ב-ט): "כל באיה לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיים". אך בשאר הגלויות שכבר קיבלנו את התורה בהר סיני, שהיא בבחינת אבן שואבת להמשיך אליה כל ניצוצי קדושה, יבררו ישראל ניצוצי הקדושה משער הנ' של הטומאה על ידי עסק התורה.

אולם כבר הערנו במאמר הקודם כי דברי ה"אור החיים" הקדוש צריכים ביאור, כי מאחר שאפשר לברר ניצוצי הקדושה משער הנ' של הטומאה על ידי עסק התורה, על אחת כמה וכמה שאפשר לברר על ידה ניצוצי קדושה ממ"ט שערי טומאה, אם כן חוזרת קושיית ה"אור החיים" למקומה, מדוע לא הקדים הקב"ה להוציא את ישראל ממצרים לפני ששקעו במ"ט שערי טומאה, ועל ידי שיקבלו את התורה בהר סיני, יבררו במשך הדורות ובשאר הגלויות ניצוצי קדושה מכל נ' שערי טומאה.

בפרשתנו פרשת וארא (שמות ו-ו): "לכן אמור לבני ישראל אני ה', והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים, והצלתי אתכם מעבודתם, וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים, ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים, וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים".

מודעת זאת בכל בתי מדרשות כי בפסוקים אלו נזכרו ארבע לשונות של גאולה: "והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי", וכנגדם תיקנו חכמינו ז"ל לשונות בליל פסח ארבע כוסות יין, כמבואר בירושלמי (פסחים פ"ה ה"א): "מניין לארבעה כוסות, רבי יוחנן בשם רבי בנייה כנגד ארבע גאולות, לכן אמור לבני ישראל אני ה', והוצאתי אתכם וגו' ולקחתי אתכם לי לעם וגו', והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי".

וכבר נתייגעו המפרשים להבין שהרי למעשה לא היתה רק גאולה אחת מגלות מצרים, הנה כי כן איזה יתרון יש במה שנזכרו ד' לשונות של גאולה, עד כדי כך שמצאו חכמינו ז"ל לנכון לתקן כנגדם ד' כוסות, וכבר ביארו הרמב"ן, הרבינו בחיי, ה"ספורנו" ועוד, כל אחד על פי דרכו, כי במצרים סבלו ישראל ד' סוגים של גלות וקושי השעבוד, וכנגדם הזכיר הקב"ה ד' לשונות של גאולה, ונענה גם אנחנו חלקנו לבאר ענין זה בעזרת ה' על פי יסודות נאמנים מסופרים וספרים הקדושים.

ביאור הנפלא של ה"אור החיים"

פתח דברינו יאיר ביסוד גדול שהבאנו במאמר שעבר ממשנתו הטהורה של ה"אור החיים" הקדוש פרשת שמות (שמות ג-ח), שעמד על המחקר לבאר מדוע המתין הקב"ה, להוציא את ישראל ממצרים רק אחרי ששקעו במ"ט שערי טומאה, וביאר בסידור האריז"ל (הגדה של פסח) כי מטעם זה (שמות יב-ט): "ולא יכלו להתמהמה", כדי שלא ישקעו גם בשער הנ' שאז לא היו יכולים לצאת משם לעולם, הלא היה יותר טוב אם היה הקב"ה מקדים לגאלם הרבה לפני ששקעו כל כך עמוק בטומאה.

התורה טמונה בתוך הבריאה בבחינת "כח הפועל בנפעל"

לפי זה מבאר ה"מאור עינים", כי מאחר שכלל גדול הוא: "כח הפועל בנפעל", נמצא שגם לפני מתן תורה כבר היתה התורה כלולה בתוך הבריאה, אלא שעדיין לא היתה מלובשת בעיני העולם הזה, כפי שהיתה אחרי שניתנה תורה לישראל בהר סיני, שנתלבשו אותיות התורה במצות ציצית על בגד גשמי, ובמצות תפילין בכתיבת הפרשיות על עור של בהמה טהורה, וכן כל המצוות שנתלבשו בעיני עולם הזה.

רעיון נעלה זה מבואר ביתר הרחבה בלשון קדשו של ה"מאור עינים" (פרשת בראשית ד"ה בראשית):

"בראשית, באורייתא שנקרא ראשית דרכו ברא קוב"ה עלמא, נמצא כל דבר נברא על ידי התורה וכח הפועל בנפעל, אם כן בכל דבר ובכל העולמות כח התורה... והתורה וקוב"ה הוא חד, נמצא בכל דבר הוא חיות הקוב"ה (נחמיה ט-י) ואתה מחיה את כולם, וצמצם כביכול עד מדרגות התחתונות, והושם חלק אלוך ממעל תוך חשכת החומר, כי כל עיקר כוונה היא שיתעלו מדרגות התחתונות למעלה ולהיות יתרון האור מן החושך".

נפלא לצרף מה שכתב הגה"ק רבי צדוק הכהן זי"ע ב"פרי צדיק" (פרשתנו אות ג), לבאר מה ששינו בגמרא (יומא כח): "אמר רב קיים אברהם אבינו כל התורה כולה, שנאמר (בראשית כו-ה) עקב אשר שמע אברהם בקול". וצריך ביאור איך השיג אברהם את התורה לפני שניתנה. וביאר בדברי קדשו כי מאחר שהעולם נברא על ידי התורה, נמצא כי אותיות התורה טמונות בכל חלקי הבריאה, ועל ידי התבוננות בפנימיות הבריאה זכה להשיג את כל התורה שבתוכה.

דור המבול גרמו להפיל את התורה בגלות מצרים

נחזור לדברי קדשו של ה"מאור עינים" (פרשת שמות ה"ל) שמבאר לפי זה הסיבה לגלות מצרים, כי דור המבול גרמו ברשעותם להפיל את התורה בקליפת מצרים:

"ובדור המבול היו רשעים גדולים, עד שהפסיקו את העולם עם הפועל שהיא התורה מן הבורא ברוך הוא, על כן כשנפסק העולם והתורה משרשם, חרב העולם באותו זמן והיה מבול. ולהיכן הפילו את התורה, בקליפת מצרים, על כן בא הדעת בגלות כנודע שהתורה היא בחינת דעת".

על כן הוצרכו ישראל לירד למצרים, להעלות את התורה שנפלה בקליפת מצרים, כמו שכתוב

מאור עינים: מאחר שהקב"ה ברא את העולם על ידי התורה, נמצא כי אותיות התורה הן בכל הארץ

אדם הראשון חנוך ומתושלח השיגו את התורה
הטמונה בתוך הבריאה לפני שנתלבשה במצוות מעשיות

בני ישראל ירדו לגלות מצרים כדי לברר משם את התורה
שהפילו דורות המבול והפלגה בקליפת מצרים

בני יששכר: בעל הגדה תיקן בליל הסדר:
"ברוך שנתן תורה לעמו ישראל", כנגד התורה שהוציאו מגלות מצרים

נשכיל להבין לפי זה מה שמבואר במדרש (ויק"ר לב-ה): "על ידי שגדרו ישראל במצרים עצמן מן הערוה נגאלו ממצרים". ואמרו עוד (שם): "כדאי היה גזור ערוה בעצמו שנגאלו ישראל על ידו". כי היות שהקב"ה סיבב שירדו ישראל לגלות מצרים, כדי שיוציאו משם את התורה ששקעה בדור המבול בגלות מצרים בעוון עריות, לכן היו צריכים להתקדש שם בעיני עריות.

הנשמות שגרמו לגלות התורה נתגלגלו למצרים להוציאה משם

ועתה בא וראה כי רעיון נשגב זה של ה"מאור עינים" חוזר ונשנה אצלו (פרשת מקץ ד"ה כדברים) בצירוף של דור הפלגה עם דור המבול, אלא ששם הוא מביא רעיון אלקי זה בשם מורו ורבו המגיד הקדוש ממעזריטש זי"ע:

"והענין הוא כי באורייתא ברא קוב"ה עלמא, וכח הפועל בנפעל, ומאז שנברא העולם היה התורה בעולם, והראיה שאדם הראשון למד תורה, וכן נח ושם ועבר למדו תורה, רק שדור אנוש ודור המבול והפלגה, מגודל רשעם שהיה מגיע אל רום המעלות... וחלקו והפרידו את העולם עם התורה מן השם כביכול, על דרך (משלי טז-כח) ונרגן מפריד אלוף, מפריד אלופו דעלמא משכינתא, ונפלה התורה בקליפת מצרים.

כן יצא מפה קדוש הרב החסיד מורינו דוב בער נשמתו עדן, וכן מבואר בכתבי האר"י ז"ל, ולכן היתה עבודתם בחומר ובלבנים, מבואר בזוהר בחומר בקל וחומר, ובלבנים בליבון הלכתא, כי מחמת עבודתם בדריסת חומר הוציאו מקליפות מצרים את הקל וחומר, שהוא אחד משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהם, וכן בלבנים כמבואר בזוהר".

והנה מה שכתב: "וכן מבואר בכתבי האר"י ז"ל", הוא פלא גדול כי לא מצינו בשום מקום בתורת רבינו האר"י"ל בפירושו שהתורה נפלה בגלות מצרים. ונראה ברור כי המגיד ממעזריטש

בזוהר הקדוש (פרשת בראשית כז.) ויעבידו מצרים את בני ישראל בחומר דא קל וחומר, ובלבנים דא ליבון הלכתא, בפרך דא פירכא וכו'. וזה ממש התורה שהיתה ביניהם [בין המצרים] הוציאו ישראל עם כל בחינותיה...

עד שהעלו את אותיות התורה מעומק קליפות מצרים, ואז כשיצאו יכלו לקבל התורה בשלשה חדשים. על כן אמר הוא יתברך (שמות י-א) בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו למען שיתי אותותי אלה בקרבו, פירוש, צריך שתבוא אל פרעה, למען אותיות התורה ששיתי בקרבו, וצריך עתה להעלותן ולהוציאן".

ביאור דבריו הקדושים, כי החיות של חלקי התורה המפוזרים בעולם היא משורש התורה שאצל הקב"ה נותן התורה, וכאשר משתמשים הנבראים עם כל עיני העולם הזה על פי דרכי התורה שבה נבראו, הם מקשרים בכך את התורה שבתוך הבריאה עם שורש התורה שאצל הקב"ה, ועל ידי זה נמשכת חיות משורש התורה להתחדשות הבריאה, כמו שאנו אומרים בתפלת שחרית (ברכת יוצר אור): "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית".

אולם בני דור המבול שהיו רשעים ככתוב (בראשית ו-יב): "כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ", גרמו במעשיהם הרעים לנתק את חלקי התורה שבתוך הבריאה משורש התורה שאצל הקב"ה, ועל ידי זה הביאו לחורבן העולם, כי לא נמשכה חיות חדשה לבריאה משורש התורה שאצל הקב"ה.

ונראה לפרש הטעם שגרמו להפיל את התורה דוקא בקליפת מצרים, כי מאחר שדור המבול חטאו בעיני קדושה בבחינת: "כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ", גרמו בכך להפיל את התורה בגלות מצרים שהיא ערות הארץ, כמו שאמר יוסף הצדיק יסוד עולם לאחיו (בראשית מב-ט): "לראות את ערות הארץ באתם".

צירופים אחרים מאותיות אשר ישראל מלקטים בגלות המר הזה, ומכולם יצא תורה כי הם איברי השכינה אותיות התורה".

אור חדש בהבנת דברי ה"אור החיים"

הנה כי כן יפתחו לנו שערי אורה להבין דבריו העמוקים של ה"אור החיים" הקדוש, כי מה שהמתין הקב"ה מלגאול את ישראל עד ששקעו במ"ט שערי טומאה, הוא משום שכך עלה ברצונו יתברך שיכנסו ישראל בפועל במ"ט שערי טומאה כדי לברר ולהוציא משם ניצוצי הקדושה, ושאלנו מדוע לא הקדים הקב"ה להוציאם, ועם כל זה יבררו את ניצוצי הקדושה על ידי התורה כמו שאנו מבררים על ידה ניצוצי קדושה משער הנ'.

אך לפי מה שלמדנו מתורתם של רבותינו הקדושים, ה"מאור עינים", ה"זרע קודש", ה"באר מים חיים", וה"בני יששכר", נראה לפרש כוונתו, שבגלות מצרים נכנסו ישראל בתוך מ"ט שערי טומאה, כדי לברר ולהוציא משם את מ"ט שערי בינה שבתורה שהיו שקועים בגלות מצרים, וכלשון קדשו של ה"מאור עינים" הנ"ל: "ולהיכן הפילו את התורה בקליפת מצרים... על כן הוצרכו ישראל לירד למצרים, להעלות את התורה שנפלה בקליפת מצרים".

אולם בשער הנ' של הטומאה לא יכלו להיכנס, כדי לברר ולהוציא משם את שער החמישים מנ' שערי בינה, כי הנכנס לשם אינו יכול לצאת משם לעולם בבחינת (משלי ב-ט): "כל באיה לא ישובון". אך עם כל זאת מבררים ישראל בכל הגלויות ובפרט בגלות האחרונה ניצוצי קדושה גם משער הנ' של הטומאה על ידי עסק התורה, כי התורה היא בבחינת אבן שואבת להוציא גם משם ניצוצי קדושה.

נפלא להבין בזה מה שכתב ה"אור החיים", הטעם שלא זכה משה רבינו להשיג רק מ"ט שערי בינה ולא שער החמישים, משום שלא ביררו ישראל ניצוצי קדושה רק ממ"ט שערי טומאה ולא משער הנ': "ולצד שישראל לא נכנסו בנ' שערי טומאה לברר אותנו, לא השיגו בחינת הקודש שכנגדו".

ולפי האמור הכוונה בזה, כי בירור ניצוצי קדושה ממ"ט שערי טומאה, הוא בעצם הבירור של מ"ט שערי בינה שהיו שקועים במ"ט שערי טומאה בגלות מצרים, ומאחר שלא ביררו רק את ניצוצי הקדושה שהם חלקי התורה ממ"ט שערי טומאה, לכן לא זכו להשיג רק מ"ט שערי בינה, וכאשר נזכה בשאר הגלויות ובפרט בגלות האחרונה על ידי עסק התורה לברר ניצוצי הקדושה גם משער הנ' של הטומאה, אז נזכה להשיג גם שער החמישים מנ' שערי בינה בבחינת: "תורה חדשה מאתי תצא".

אריז"ל: "אדם מחויב לעסוק בתורה בד' מדרגות שסימנם פרד"ס - פשט רמז דרוש סוד, וצריך שיתגלגל עד שישלים אותם"

ד' לשונות של גאולה כנגד ד' גאולות שגאל הקב"ה ד' חלקי התורה פשט רמז דרוש סוד מקליפת מצרים

ד' כוסות יין כנגד ד' חלקים פרד"ס שבתורה, הכוס של אליהו כנגד שער החמישים שיתגלה בגאולה העתידה

יין בגימטריא סו"ד כי הוא רמז לתורת הסוד, וצריך למזגו בג' מדות מים שהם כנגד פשט רמז ודרוש

אנו מספרים גם כן על הגאולה הגדולה של התורה שהיתה שקועה בגלות מצרים, ובלשון קדשו:

"ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורה וכו'. מהראוי להתבונן מה שייכות יש בכאן לנתינת התורה. ונראה דהנה אותיות התורה היו גם כן בגלות מצרים, ועל ידי כור הברזל יצאו האותיות מן הגלויות ובא הזמן לנתינת התורה, וזהו שאמר השי"ת למשה (שמות ג-יב) וזה לך האות וכו' בהוציאך וכו' תעבדון וכו', וזה לך האות היינו אותיות התורה".

ועתה בא וראה כי יסוד נפלא זה מבואר גם כן ב"זרע קודש" להרה"ק מראפשיץ זי"ע (הגדה של פסח ד"ה או יאמר ע"ד שאמרו חז"ל לחם עוני), והוא מוסיף לבאר בזה מאמר המדרש (ויק"ר ג-א): "אמר הקב"ה תורה חדשה מאתי תצא, חידוש תורה מאתי תצא", כי לעתיד לבוא נזכה להשגות חדשות מאותיות התורה שביררנו במשך הגלות, ובלשון קדשו:

"כי יש ס' רבוא אותיות לתורה וס' רבוא נשמות לישראל, שלכל נשמה יש אחיזה באות מהתורה, ולכן כשיצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים ס' רבוא נשמות ישראל, והוציאו ס' רבוא אותיות התורה ממצרים, ניתן להם התורה אחר כך בס' רבוא אותיות. וכן לעתיד תורה שכתוב תורה חדשה מאתי תצא, הוא על דרך זו, שהתורה תהיה מאותיות שהם הניצוצי קדושים שאנו מוציאים זה זמן רב משך הגלות, מהם יהיה תורה החדשה שתצא מאתו יתברך שמו".

וכן כתב ה"באר מים חיים" (פרשת בא על פסוק בא אל פרעה):

"והנהכל המכות האלה שנזכרו בתורה הקדושה, כולם הם אותיות התורה וניצוצי הקדושה אשר היו ביד קליפת מצרים, ובכח שעבוד ועינוי ישראל וארבעה דברים שהיה בהם בעודם במצרים כמאמר חז"ל (ויק"ר לב-ה), הוציאו האותיות האלה מקליפת מצרים ונכתבו בתורה הקדושה, וכן לעתיד שנאמר (ישעיה נא-ד) תורה מאתי תצא, כי יתחדשו עוד

זי"ע נתכוון בזה לדברי רבינו האריז"ל (שער הפסוקים פרשת שמות ושער הכוונות דרוש א לפסח), כי הנשמות שחטאו בדור המבול ובדור הפלגה נתגלגלו ביורדי מצרים להתתקן שם, לכן כמו שנענשו בדור המבול על השחתת דרכם שנימוחו בימי המבול, גם עתה גזר עליהם פרעה (שמות א-כב): "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו".

וכנגד מה שחטאו בדור הפלגה (בראשית יא-א): "ויאמרו איש אל רעהו הבה נלכנה לבנים ונשרפה לשרפה, ותהי להם הלכנה לאבן והחמר היה להם לחומר", כדי לעלות ולכפור בעיקר ולהילחם בו, נענשו במצרים (שמות א-א): "הבה נתחכמה לו... וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים", וכנגד מה שבנו את העיר ואת המגדל בדור הפלגה, נענשו במצרים (שם יא): "ויבן ערי מסכנות לפרעה את פיתום ואת רעמסס".

מזה למד המגיד ממעזריטש זי"ע, כי דור המבול ודור הפלגה גרמו בעוונותיהם להפיל את אותיות התורה בגלות מצרים, ולכן נתגלגלו הם עצמם למצרים להיות שם בקושי השעבוד בחומר ובלבנים, כדי לברר ולהוציא משם את אותיות התורה שהפילו בגלות מצרים, ומטעם זה היו צריכים לסבול שם קושי השעבוד. וזהו ביאור מאמר הזוהר הקדוש: "וימררו את חייהם בעבודה קשה בקושיא, בחומר בקל וחומר, ובלבנים בליבון הלכתא, ובכל עבודה בשדה דא ברייתא, את כל עבודתם דא משנה". כי על ידי קושי השעבוד הוציאו את כל חלקי התורה מגלות מצרים.

יסוד נשגב זה במשנת תלמידי הבעש"ט הקדוש זי"ע

ומה נפלאים הם דברי ה"בני יששכר" (ניסן מאמר ה אות יג) שכתב לפרש בזה מה שייסד בעל הגדה של פסח לומר בליל הסדר: "ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ברוך הוא". וצריך ביאור מה ענין קבלת התורה לליל הסדר. אך לפי האמור הביאור בזה, כי בליל הסדר

נמצא לפי זה כי יין הראוי לשתיה כשהוא ממוזג בג' חלקי מים, הוא כנגד ד' חלקי פרד"ס – פ'שט ר'מז ד'רוש ס'וד הכלולים בתורה שבעל פה הנקראת יין, ולכן תיקנו לשתות דוקא ד' כוסות יין, שהם מצד מספר ד' הכוסות, והן מצד היין עצמו הממוזג עם ג' חלקים מים, הרי הם רמז על ד' חלקי התורה שנגאלו ממצרים.

כוס של אליהו כנגד שער הנ' שיתגלה בגאולה העתידה

ועתה בא וראה כי על פי האמור יפתח לנו פתח לבאר מנהג ישראל תורה שהביא ה"חק יעקב" (אור"ח סימן תפ אות ו): "נוהגין באלו מדינות למזוג כוס אחד יותר מהמסובין וקורין אותו כוס של אליהו הנביא". ומצינו טעם נפלא על כך בפירושו "חתן סופר" על הגדה של פסח (ענין ארבע כוסות), כי לכאורה קשה מדוע תיקנו רק ד' כוסות כנגד ד' לשונות של גאולה, הלא בפסוק שם נזכרה עוד לשון של גאולה (שמות ו-ח): "והבאתי אתכם אל הארץ".

והתירוץ הוא, כי לשון זו של גאולה תתקיים בשלימות, רק בגאולה העתידה כשיקבץ הקב"ה את ישראל מכל הגלויות ויביאם לארץ ישראל, לכן לא תיקנו לשתות כוס יין כנגד לשון זו של גאולה. [ויש להוסיף רמז נאה לפי מה שכתב ב"אמרי נועם" (פרשת ורא אות יז) כי והבאתי בגימטריא "משי"ח ב"ן דו"ד", ולפי האמור הרמז בזה כי לשון זה של גאולה יתקיים רק בגאולה העתידה].

אולם מנהג ישראל תורה למזוג כוס חמישי כנגד "והבאתי" וקוראים אותו "כוס של אליהו", לרמז על אליהו הנביא שיבשר לנו על הגאולה העתידה, כמו שכתוב (מלאכי ג-ג): "הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא", ועל ידו תתקיים הלשון החמישי של גאולה: "והבאתי אתכם אל הארץ". עד כאן דבריו המתוקים.

ולפי דברינו יש להוסיף תבלין, כי מאחר שלפי המבואר הוציאו ישראל ממצרים רק מ"ט שערי בינה של התורה, הכלולה מד' חלקי התורה פשט רמז דרוש סוד, לכן תיקנו לשתות רק ד' כוסות כנגד ד' לשונות של גאולה, אולם הלשון החמישית של גאולה: "והבאתי אתכם אל הארץ", היא כנגד הבירור של שער החמישים מנ' שערי בינה, שאנו משלימים על ידי עסק התורה בכל הגלויות ובפרט בגלות האחרונה, לכן מוזגים כוס חמישי וקוראים אותו "כוס של אליהו", שיבשר לנו שהגיע זמן הגאולה ונזכה להשיג גם שער הנ' בבחינת: "תורה חדשה מאתי תצא", במהרה בימינו אמן.

דברינו הביאור בזה כי ד' לשונות של גאולה הם כנגד ד' חלקי התורה שנגאלו מגלות מצרים.

ד' כוסות יין כנגד ד' חלקי התורה פרד"ס

מעתה יאירו עינינו וישמח לבנו להבין דברי חכמים שתיקנו לשתות ד' כוסות יין בליל פסח כנגד ד' לשונות של גאולה, על פי המבואר בזוהר הקדוש (פרשת עקב רעא): על הפסוק (משלי ט-ה): "לכו לחמו בלחמי ושתו ביינ מסכתי - לכו לחמו בלחמי, ודא נהמא דאורייתא דבכתב, ויינא דאורייתא דבעל פה".

מבואר מזה כי יין רומז על תורה שבעל פה, והיינו כי כמו שהיין יוצא מהפרי של ענבי הגפן, כך כל הדרשות בתורה שבעל פה יוצאות מתורה שבכתב, כמבואר בתורת כהנים (ויקרא א א): "רבי ישמעאל אומר בשלש עשרה מדות התורה נדרשת", לכן תיקנו לשתות ד' כוסות יין כנגד ד' לשונות של גאולה, כדי לרמז על ד' חלקי פרד"ס בתורה שבעל פה שנגאלו ממצרים.

ויש להוסיף בזה פרפרת נאה מה שתיקנו לשתות יין דוקא, על פי מה שמצינו בגמרא (שבת עז): "אמרו רבא, כל חמרא דלא דרי על חד תלת מיא לאו חמרא הוא". פירושו, כל יין שאינו מספיק חזק שאפשר למזוג עם שלוש פעמים מדות מים כשיעור היין אינו יין. ויש לומר הרמז בזה, כי היין עצמו בלי מים הוא כנגד חלק הסוד, כמאמרם בגמרא (עירובין סה): "נכנס יין יצא סוד". ומפרש בגמרא כי יי"ן בגימטריא סו"ד, וג' חלקי מים שמוסיפים על היין למזוג, הם כנגד ג' חלקי התורה: פשט, רמז, דרוש.

והנה ידוע מה שפסק הרמ"א (יו"ד סימן רמו סעיף ד): "ואין לאדם לטייל בפרדס רק לאחר שמלא כריסו בשר ויין, והוא לידע איסור והיתר ודיני המצוות". והמקור הוא מדברי הרמב"ם (הלכות יסודי התורה פ"ד הי"ג): "ואני אומר שאין ראוי לטייל בפרדס אלא מי שנתמלא כריסו לחם ובשר, ולחם ובשר הוא לידע האסור והמותר וכיוצא בהם משאר המצוות".

הנה כי כן זהו שרמזו רבא בגודל חכמתו: "כל חמרא דלא דרי על חד תלת מיא לאו חמרא הוא". כלומר יין שהוא רמז לתורת הסוד, אם לא הקדימו למזוג בג' מדות של מים שהם רמז על פשט רמז ודרוש, אין זה יין הראוי לשתות, כי אין לעסוק בתורת הסוד טרם שמיילא כריסו בתורת הנגלה.

היוצא לנו מכל זה, כי בני ישראל שקעו במ"ט שערי טומאה במצרים, כדי להוציא משם מ"ט שערי בינה של התורה, ובזכות זה זכו לקבל את התורה בבחינת מ"ט שערי בינה בהר סיני, ועל ידי שקיבלו את התורה יכולים הם מעתה על ידי עסק התורה, להוציא בכל הגלויות ניצוצי קדושה של שער החמישים מנ' שערי בינה מתוך שער הנ' של הטומאה, וזהו שכתב ה"אור החיים" בלשון קדשו:

"והבטיחנו כי לעתיד לבא ישפיע בנו אל עליון תורת חיים שבשער החמישים, והשגתה היא באמצעות הגלויות ובפרט בגלות האחרון אנו משיגים הדבר... וטעם שנסתכנו ישראל במצרים [אם היו עוסקים] בבירור שער הנ', לצד שלא היו בני תורה, מה שאין כן דורות האחרונים, באמצעות תורתם ישיגו ליכנס לשער הנ' ולהוציא בלעז מפיו, ואז ספו תמו בחינת הטומאה".

ד' לשונות של גאולה כנגד ד' חלקי התורה

בדרך זו במסילה נעלה לבאר הטעם שהזכיר הקב"ה ד' לשונות של גאולה ביציאת מצרים, על פי הידוע כי התורה כלולה מד' חלקים שסימנם פרד"ס - פ'שט ר'מז ד'רוש ס'וד, כמבואר ב"שער הגלגולים" לרבינו האריז"ל (הקדמה יא) בדברו על מצות תלמוד תורה ששקולה כנגד כולם:

"ויש בה ד' פירושים, שסימנם פרד"ס, פשט, רמז, דרש, סוד, וצריך לטרוח ולעסוק בכלם עד מקום שיד שכלו מגעת, ויבקש לו רב שילמדהו, ואם חסר אחת מארבעתם כפי השגתו יתגלגל על זה". וכן כתב (שם סוף הקדמה טז): "דע, כי האדם מחויב לעסוק בתורה בד' מדרגות, שסימנם פרד"ס, והם, פשט, רמז, דרוש, סוד. וצריך שיתגלגל עד שישלים אותם".

נמצא לפי זה כי ד' חלקי התורה היו נתונים בגלות מצרים, ולפי המבואר הרי ירדו ישראל למצרים כדי להוציא את התורה ממעמקי גלות מצרים, הנה כי כן זהו שאמר הקב"ה ד' לשונות של גאולה: "והוצאתי, והצלת, וגאלתי, ולקחתי", כדי לרמז על ד' גאולות של ד' חלקי התורה שיצאו מקליפת מצרים.

ומצאתי סימוכין לרעיון זה ב"שפת אמת" (פרשת ורא תרל"ז ד"ה ד' לשונות): "ד' לשונות של גאולה, כי כל הגלויות נכללים בגלות מצרים... והם נגד ארבע פירושים שבתורה פרד"ס, והם הד' לשונות של גאולה". ולא ביאר שם מהו הקשר בין ד' לשונות של גאולה לד' פירושים פרד"ס שיש בתורה. ולפי

לעילוי נשמת הגאון רבי שלום חיים בן עליזה זצ"ל נדבת דה. רפאל ולימור מהדב הי"ו

לקבלת המאמרים באימייל: mamarim@shvileipinchas.com